

BORIS FILAN



*Umenie*  
ZABLÚDIŤ

*Umenie*  
ZABLÚDIŤ

Text © Boris Filan 2014

Photo © Boris Filan

Design © Dodo Dobřík

Slovak edition © Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o.,

Bratislava 2014

Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto knihy sa nesmie reprodukovať ani šíriť v nijakej forme ani nijakými prostriedkami, či už elektronickými alebo mechanickými, vo forme fotokópií či nahrávok, respektíve prostredníctvom súčasného alebo budúceho informačného systému a podobne bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

ISBN 978-80-556-1152-5

**BORIS FILAN**

*Umenie*  
**ZABLÚDIŤ**

**ISTANBUL • KRAKOV • SARAJEVO • FLORENCIA**

**slovar**

## Umenie zablúdiť

Rád by som bol odvážny, spoľahlivý cestovateľ, ktorý má svoj jasný cieľ a nechvejne sa k nemu blíži. Závidím mužom, ktorí vyrážajú na cesty starostlivo fyzicky a rečovo pripravení. Sebavedomí a dokonale vybavení užitočnými vecami a potrebnými informáciami. Taký v žiadnom prípade nie som. Som iba tulák, s ktorým si cesta robí, čo chce.

Pred odchodom čítam oveľa viac básnikov a legend ako cestopisných sprievodcov. Vždy verím, že v cudzej krajine stretnem ochotných ľudí, ktorí mi poradia a pomôžu. Neochvejne dúfam, že všetko potrebné získam a zistím na mieste. Pred návštevou Florencie som sa vážne zaoberal myšlienkou, že si objednam profesionálnu sprievodkyňu. Ale tesne pred štartom som sa zľakol. Aj najmilšia, nevtieravá a kvalifikovaná *guida turistica* by mi bola na príťaž. Buď by ma poháňala, alebo zdržovala a istotne by vyrušovala. V jordánskej Petre nás sprevádzala mladá žena, ktorá vedela o každom kameni niečo zaujímavé. Ušiel som jej, hodinu som sedel s miestnymi pastiermi v koženom stane a popíjal horký čaj. Proroci, učitelia a sprievodcovia musia preháňať, aby zaujali. To, čo oni považujú za originálne, dôležité a vzácne, ma vôbec neoslovuje. Rád pristihujem krajinu, ľudí a vôbec život na ceste nepripravený, rozostavaný, nenalíčený. V Krakove som nevošiel do katedrály, ale za plátnom zakryté lešenie. A tam som našiel skvelých informátorov – pofajčievajúce živé sochy – veľkého anjela a bronzového muža, ktorí mi povedali pravdu o celom Poľsku. Pri ceste za soškou Panny Márie som nesledoval smerovky, ale dal som si poradiť od cigánskych dievčatiek a tie ma poslali na Mariánsku horu, kde som sa zúčastnil nádhernej mariánskej bohoslužby vysoko nad Levočou.

Trpím slepotou voči značkám, ukazovateľom a akýmkoľvek mapám. Pravú cestu spoznám podľa toho, že neviem, kde som, už nevládzem,

alebo sa niekoľký raz ocitnem na tej istej križovatke. To sa nedá naplá-  
novať, pripraviť, ani predstierať. Neposlušných psov svojej zvedavosti  
vypúšťam voľne do terénu a oni sa občas vrátia s nečakanou korisťou.  
Hudobný sluch a orientačný zmysel vôbec nemám, ale milujem ne-  
známu hudbu novej krajiny. Nechávam sa viesť neviditeľnými značka-  
mi energetickej trasy. Mojm kompasom je na môj vek neprimeraná  
naivita, nepodložené nádeje a zle ovládaná netrpezlivosť. Som pyšný  
na svoju schopnosť zablúdiť. A na to, že jedinými skutočnými sprie-  
vodkyňami môjho života boli ženy, ktoré potom doma ochotne a tr-  
pezlivo počúvali, čo mi cesta prezradila. Keď mi mali v klube autorov  
literatúry faktu odovzdať cenu E. E. Kische, popíjal som v neďalekej  
krčme. Našli ma až tesne pred ukončením ceremoniálu. Ospravedlnil  
som sa a povedal som: „Ja veľmi často nie som tam, kde by som práve  
mal byť. Ale našťastie som vo vhodnej chvíli tam, kde by som byť ne-  
mal. A o tom sú aj moje knižky.“

# Istanbul

*Heslo tajných služieb:  
Preslávia ťa iba tvoje zlyhania.*



Sestra mojej starej mamy bola vydatá za plukovníka von Millitky. Ich byt bol zariadený nádherným starožitným nábytkom. Bol som vtedy päťročný nenásytný zvedavec. Vitríny plné porcelánových sošiek a krištáľových súprav ma vzrušovali, boli ako tajné okná do strateného času. V obývačke mali nízky stolík a *otoman*, na ktorom sa mäkučko sedelo. V jeho rohu bol opretý stredne veľký vankúš. Zamatový, veľmi jemný, bolo príjemné ho hladkať ako pradúceho kocúra. Vankúš bol na omak pevný, vyžaroval veľkú autoritu, akúsi obradnú vzácnosť a nedotknuteľnosť umeleckých predmetov. Na čiernom podklade mal namaľovaný magický výjav. Tajomná hlboká noc, celkom iná, ako som dovtedy poznal. V detskej duši som nejasne tušil, že kdesi v dialkach také exotické a magické noci existujú. Horúce, vášnivé, nebezpečné a osudovo blúdivé. Na zamatovej oblohe vankúša dominoval veľký turecký polmesiac. Pod ním sa beľeli domy s úzkymi oknami a s vysokými štíhlymi vežami. Nevedel som, že to je mešita s minaretni. Ale veľa z toho, čo vankúš mlčky rozprával, som ako dieťa chápal. Ako keď s vami hovorí človek cudzou rečou, ktorej nerozumiete, ale obsah je vám jasný. Z toho vankúša vyžarovalo to, čo sa po turecky nazýva *hüzün*. *Hüzün* je pocit, je to stav duše, spôsob pohľadu na svet. O *hüzün* písali orienálni básnici nádherné verše. *Hüzün* je to, o čom rozprávajú istanbulske legendy, *hüzün* je to, čo majú Turci vo svojich naliehavých čiernych obočnatých očiach. *Hüzün* znamená melanchólia a to je to naozajstné more, na ktorom sa Istanbul vznáša. Tetin vankúš bol zhmotnené *hüzün*. V energii, ktorú vankúš vyžaroval, boli orientálne korenisté vône, spev *muezína*, pohľady žien so zahalenými tvármi. Pri každej návšteve sa mi zdalo, že sa musím držať operadla, aby som sa do vankúšovej noci neprepadol. Mój strýko Bohu si kvôli tomu robil zo mňa srandu. Hovoril: „Tam by se ti, Borisku, nelíbilo. To



je Istanbul, kdysi Konstantinopol. Anebo taky Cařihrad. A víš, co jse říká, když to někde nevoní. Že je tam smradu jako v Cařihradu.“ Ale ja som mu neveril. Vtedy mi naši čítali *Rozprávky tisíc a jednej noci*. Dlhobola pre mňa záhada, ktorá noc je tisíca prvá. A nakoniec som na to prišiel. Predsa tá na tetinom vankúši. Istanbul z vankúša mi v detstve pripadal ako najkrajšie miesto na svete. Roky sa túlam po celom svete. Stretávam zaujímavých ľudí, objavujem miesta nasiaknuté krásou a exotikou. A všetky moje spomienky a zážitky najpresnejšie vystihuje to silné turecké slovo. To, čo ja mám v duši, je *hüzün*.

Turecký spisovateľ Orhan Pamuk, nositeľ Nobelovej ceny za literatúru, má mesto Istanbul ako životnú tému. Jeho román *Múzeum nevinnosti* je príbeh veľkej tragickej istanbulskej lásky. Na jej počesť vytvoril Pamuk v rodnom dome bizarné múzeum, v ktorom sú vystavované všetky rekvizity, dokumenty a tisíce drobných predmetov, ktoré sa spájajú s postavami románu. V knihe je vytlačená vstupenka do múzea. Môžete tam prísť, pri vstupe ukážete knižku otvorenú na strane 530 a oni vás zadarmo vpustia dnu. Zabudol som, že to, čo je zadarmo, býva to najdrahšie na svete. Ale sám som na vine. Potreboval som do tejto knihy rafinovanú príchuť. A práve Istanbul je na takýto zámer ako stvorený. V žiadnom prípade nesklamal. Ponúkol mi svoje uličky, trhoviská, vysoké štíhle minarety aj priepasti a zákruty času. Lenže Istanbul nie je iba veľké mesto. Má v sebe všetky predošlé kultúry, ríše a ich duchovné mutácie. Istanbul je samostatný vesmír, v ktorom sa ľahkomyselnosť prísne trestá. Ak niekedy spomínam reťaze náhod, tak táto návšteva bola zo všetkých reťazí najzamotanejšia. Návštevu Múzea nevinnosti som mal naplánovanú až na záver istanbulskeho pobytu, ako sladkú bodku. Keď už budem mať mesto obchodené, opozerané a ohmatané.

Pamukov román som mal ešte v kufri, keď sa mi prvé ráno pobytu ohlásila z nášho konzulátu milá pani Gabika Akendiz. Že už je na ceste ku mne. Bol koniec marca, ale zima ako v novembri, od mora fúkal studený vietor a husto pršalo. Stretnutie sme mali dohovorené ešte z Bratislavy, lebo konzul bol práve v lietadle na Slovensko a pani Gabika ho zaskakovala.

Prišla milá, zadychčaná, s ťažkým plecniakom na chrbte. Mala dobrý úmysel a málo času, na druhý deň čakala príchod svojej rodiny z Komárna. Takže naplánovala, že mi ukáže celý Istanbul na jeden záťah. Povedala, že má na mňa čas od rána do večera, aby som si pripravil pohodlnú obuv. Pani Gabika už ukázala to fantastické mesto mnohým našincom. Je dvadsať rokov vydatá za Turka, hovorí po turecky a cíti sa v Istanbulle doma. Mala pripravený spoľahlivý plán, ktorý sa dal splniť, tak ako sa dá zabehnúť každý maratón. Ak ste maratónec. To, čo navrhla, mi večer predtým Silvia Tiryaky rozpisala ako program na celý týždeň. Ale vždy je možné nájsť kompromis. Napríklad nejst vôbec nikam, dať si pod hotelom kávičku a daždivé dopoludnie prekecať. Pani Gabika pracuje v diplomatických službách a má vyvinutý cit pre rôzne vyžarovania. Rýchlo vyhodnotila, že prejavujem nedostatok nadšenia pre jej *celopoldenný* plán. Začala tušiť, že so mnou budú problémy. Pre istotu sa spýtala, čo teda naozaj chcem vidieť. To ja prvý deň nikdy presne neviem. Chcem si sadnúť niekde na roh ulice a nechať si našepkávať od vôní a vánku rôzne tajomstvá mesta. Niečo som povedal o románe Orhana Pamuka. Vraj je to múzeum niekde tu v okolí. Toho sa pani Gabika chytila. Splní mi moje bláznivé želanie a potom spolu prebehneme náš istanbulský maratón.

Pani Gabika sa spýtala recepcného, či nevie, kde v okolí je Múzeum nevinnosti. Na nešťastie stál v hotelovej hale celkom neznámy človek, ktorý navrhol, že nás tam zavedie. To v žiadnom prípade nebolo v programe. Ale všetky veci sú dávno vopred naplánované, a keď sa dajú do pohybu, je celkom zbytočné sa im brániť. Na mňa už tam, o pár ulíc nižšie, čakala moja olejová škvrna a chichotala sa. Nedokázal som jej príťažlivosti odolať tak, ako by som neodtlačil tank. Pani Gabika si na recepcii hotela odložila plecniak. Netušil som, že ho má plný mojich kníh, ktoré budem na konci dňa podpisovať – *Milej Gabike*. Neznámy Turek už netrpezlivo podupkával vo vchode, ako keby mal stíhať časový plán. Stihol som si iba skočiť na izbu po fotoaparát a vyrazili sme do daždivých ulíc. Zobral som si na fotenie Istanbulu synov Olympus Pen. Drahý vynikajúci foťák so skvelým objektívom. Dokáže priblížiť čokoľvek na dosah ruky. V Istanbulle, v meste na siedmych vzdialených

pahorkoch by som bol bez neho stratený. Turek išiel pár krokov pred nami, mám nafotený jeho chrbát. Zozadu som nemohol vytušiť, že to je iba posol istanbulských magických kruhov. To nie je mesto ako Žilina alebo Brno. Tu kedysi vládol starý Rím, tu mohutne bilo srdce Byzancie, toto bol bohatý a všemocný Konštantínopol, legendami opradený Carihrad. V každom smere a rozmere je to mesto miest. Obrovské, silné, hlboké, zložité. Kto na to zabudne zaslúži si trest. Turek nás viedol uličkami, aké som v živote nevidel. Klukaté, prudko sa zvažujúce, vykladané dlaždicami, alebo čudnou zmesou asfaltu a mačacích hláv. Chodníky boli strmé, ani nie meter široké a hrboľaté. Zdola sa do tých uličiek bolestivo hlučne plazili autá a mali čo robiť, aby to zvládli. Okolo boli malé obchodíky, ktoré ponúkali veľké staré vtáčie klietky, neznáme lekárske prístroje a prekvapujúco veľa jeleních parohov. Istotne dáke znamenie, ale kto vie, aké. Pršalo stále hustejšie, bola zima, Turek kráčal rýchlo a ani raz sa neobzrel. Pani Gabika sa ho niečo opýtala, ale on iba pokrútil hlavou. Nečakane sme odbočili vpravo, cesta sa vyrovnala a vyústila na veľké námestie, uprostred ktorého stojí pomník márnosti. Nečitateľný objekt zvarený asi z tridsiatich pochrómovaných tyčíc, ktoré trčia k nebu. Samé nečitateľné symboly. Kráčal som pár metrov pozadu. Turek z ničoho nič zastal, niečo pani Gabike povedal a zmizol. Pani Gabika sa od neho dozvedela, že sa asi musíme vrátiť. „Viete, oni nikdy nepriznajú, že niečo nevedia. Vraj sme to múzeum minuli.“ A hneď aj objavila tabuľku so šípkou a postavičkou chodca. Bolo tam napísané *Masumiyet Müzesi*, čo znamená *Múzeum nevinnosti*.

Vrátili sme sa do strmých krivolakých ulíc. Vyštverali sme sa hore a znova sme klesali. Chodníky, po ktorých som išiel, vyzerali ako zrútené schodisko. Medzi obrubníkom a múrom boli rozbité dlaždice, diery a strmé schodíky. Zišiel som na prudko sa zvažujúci asfalt. Bol mokrý od hustého dažďa. Pri kraji chodníka sa zaleskol v blate poloskrytý záhadný kľúč. Vyzeral presne ako exponáty z Múzea nevinnosti. Hovoril som si, že je to rafinovane vymyslené. Ako keď sa loď blíži k pevnine, pobrežie ešte nevidno, ale na vode už pláva vegetácia. Najprv som si ten kľúč nafotil, potom som ho zodvihol, očistil a vložil do vrečka. Nieкто-

ré zo starých áut tu od námahy vypustilo na mokrý asfalt olej. Vkročil som na tú škvrtu a zrazu som mal pocit, že sa prevrátil svet. Ostrým strihom som uvidel zamračenú oblohu a ako podfatý som mlčky spadol na cestu. O sekundu som ako Vyskoč Janko znova stál na roztrasených nohách. Bolo to ako keď vrátia záznam. Pád, ľak, strach, šok. Rach a hneď späť. Lenže to rachnutie nebolo symbolické. Pani Gabika sa obzrela, čo sa deje a smerom k nej sa kotúľal objektív môjho fotoaparátu. Chytila ho šikovne ako neposlušnú hračku.

„Stalo sa niečo?“ spýtala sa prekvapene. A ja som zmätene vyhodnocoval rozsah škôd. Mohol som si zlomiť nohu, alebo aspoň vyvrtnúť členok, naraziť kostrč, udrieť hlavu. Ponuka nešťastí je vždy bohatá. Ale mal som iba ľavý rukáv zababraný od oleja a vzadu mokro v nohaviciach. Dúfal som, že je to dažďová voda. Takže takmer zázračne sa mi nič nestalo. Mne. Lenže niečo sa odohralo s mojím Olympusom, ako som mávol ľavým krídlom a rachol fotoaparátom o zem. Vysunutý objektív sa odlomil a kotúľal k pani Gabike. Šikovne ho odchytila a podala mi ho. Viseli z neho smutné prúžky pospletané z jemnučkých káblikov. Vyzerali ako jemné vtáčie vnútornosti. Po hodine pobytu v Istanbule som si rozbil fotoaparát na márne kúsky. Katastrofa je na taký výkon slabý výraz.

Do Istanbulu som priletel deň predtým, podvečer. Príchod do nového mesta vždy pozorne vnímam. Je to, ako keď si zapínate sveter. Keď sa pomýlite pri prvom gombíku, už nie je kde to napraviť. Je zapnutý, ale nakrivo. Ja som si pred cestou pripravil pár užitočných kontaktov. V Istanbule nežije veľa Slovákov. Náš konzul, pán Šesták, ma upozornil na Sylviu Tiryaki, ktorá prednáša na miestnej univerzite a je tam za hviezdu. Vymenili sme si pár mailov, mamička pani Sylvie rada čítala moje knižky. Tak sme mali môstik, na ktorom sme sa mohli stretnúť. Predposledný mail od pani Sylvie znel: *Tak teda ja navrhujem, aby ste na letisku nasadli do taxíka a nechali sa odvieť na Istanbul Kultur Universitesi, Atakoy Kampusu. Taxikárovi poviete, že je to na „E5 uzerinde havaalından sehire dogru hemen Airport Outlet Center yanında“.* Ja

dám security vedieť, že prídete, a keď sa Vás dole opýtajú, kam idete, povedzte, že na *Uluslararası iliskiler bölümü*. Odpovedal som: *Milá pani Sylvia, to ma prekvapilo, myslel som, že pracujete na bölümü iç ilişkiler. Nevadí, nájdem aj Uluslararası iliskiler bölümü*. Nakoniec pani Sylvia ochorela a namiesto na vysokú školu ma pozvala k nim domov na večeru. Ich šofér ma počká na letisku, odložím si veci v hoteli a ideme k Tiryakovcom na jahňacinu. Pristáli sme o pol šiestej, ja som si naplánoval, že si rýchlo kúpim víza a o chvíľu som v Istanbule. Lenže pred pultom s dvomi vízovými okienkami stál osemstup nebezpečne vyzeraajúcich mužov so zachmúrenými obočiami a bradami takými hustými, že by horeli celý večer. Sýrčania, Iračania, vyzeralo to, ako keby celá Al-Káida išla do prvomájového sprievodu. Mohlo sa ich tam tlačiť viac ako dvesto. Dnes každý z okolitých krajín chce ísť do Turecka a oni si veľmi pozorne vyberajú, koho vpustia. Ono sa to nezdá, ale v Turecku zdedili osmanskú úradnícku dôkladnosť. Ak na každého padnú iba tri minúty, o desať hodín prídem k okienku ja. Neviem, kde som v sebe našiel odhodlanie a odvahu. Sám to nenávidím a iných za to odsudzujem. Ale jednoducho som vložil do pasu pätnásť eur a prikráčal som z boku rovno pred okienko. Úradník iba zodvihol hlavu, letmo si ma pozrel, uvidel modré oči a bez zaváhania mi vlepil víza a *prdol* na to pečiatku. Namiesto desiatich hodín to trvalo desať sekúnd. Lenže to, čo na mňa vypálili nenávisťnými očami čakajúci Muhammadi a Ahmedi, bola laserova dávka tisíc násobných preklínaní. Že som rozbil drahý fotoaparát? To si ešte môžem gratulovať, možno boli tí muži na letisku unavení a ich kliatby nemali ten správny kaliber. Ale s odstupom času viem, aké to je, keď si dvesto ľudí želá, aby videli vašu odseknutú hlavu váľať sa v piesku púšte. Tam mi to bolo jedno. Hlavne, že si o chvíľu sadnem do pripraveného auta. O pol hodinky budem u Sylvie Tiryaki.

Šofér ma čakal pred letiskom, mal v rukách tabuľku s mojím menom, našiel si ma a naložil do auta. Z Viedne do Istanbulu sme leteli dve hodiny. Z letiska do môjho hotela to trvalo dve hodiny a desať minút. Bol podvečer, pršalo a taký dopravný kolaps som ešte nezažil. Autá natlačené na seba v štyroch prúdoch, nárazník na nárazníku. Nikto nebol

nervóznym, nikto nestrácal náladu. Starý Istanbul bol postavený pre kone a kočiare a nič sa s tým nedá robiť. Pred päťdesiatimi rokmi malo mesto dva milióny obyvateľov, dnes ich tam žije 21 miliónov. Mal som pocit, že všetci sa pokúšajú dostať z letiska do môjho hotela. Nakoniec sme sa tam došuchtali, už bolo štvrt na deväť, najvyšší čas na večeru. Odložil som si batožinu na izbu a tešil som sa na skvelú tureckú jahňacinku. Po hodine mlčanlivej jazdy som prinútil šoféra, aby zavolał pani Sylviu. Chcel som sa ubezpečiť, že ma neunášajú kurdi, aby oslobodili Abdulla-ha Öcalana odsúdeného na doživotie. Pani Sylvia ma upokojila, že všetko je v najlepšom poriadku, o chvíľu sme u nich. Trvalo to ešte trištvrte hodiny. Vošli sme cez stráženu bránu do golfového areálu a nakoniec auto v daždi zastalo pred domom. Chcel som radostne vyskočiť, ale po takmer štyroch hodinách jazdy mi zdreveneli nohy, bál som sa, že ani nevyleziem. Vo dverách nás čakala pekná blondína, myslel som, že dcéra pani profesorky. Ale bola to Sylvia Tiryaki. Privítala nás, pozvala dnu a oznámila, že budeme musieť s večerou chvíľu počkať, lebo jej manžel je ešte na ceste z práce domov. Šofér ho mal vyzdvihnúť, ale to by sme dorazili až o polnoci. Našťastie bolo ešte iba desať hodín večer.

Sylvia Tiryaki je múdra, pekná a úspešná Slovenka žijúca v Turecku. Jej manžel je úspešný a uznávaný plastický chirurg. Bývajú mimo centra, v senzačnom priestrannom dome z kvalitného dreva. Doktor Tiryaki je mladý vážny muž s prirodzenou autoritou. Ako keby sa pri sťahovaní duší do nového tela usadili skúsený profesor aj duchovný učiteľ. Mohol to byť skvelý večer, keby pani Sylvia nemala zápal pľúc a keby som ja nebol utrmácaný cestou. Našťastie všetko zachránil desaťročný Theodor, syn domácich, jemný po mame a predčasne múdry po oboch rodičoch. Je skvelý jazdec a má vo svojom veku už toľko trofejí a skúseností s koňmi, že to vystačilo do polnoci. Ten deň nemal konca. A to ma ešte musel šofér zaviezť asi štyridsať kilometrov späť do hotela. Keď som sa vrátil na izbu, zistil som, že nemám v sebe žiadnu túžbu ísť si zatancovať do baru, a tak som si hneď ľahol. Snívalo sa mi, že ma naháňa dvesto rozzúrených bradatých teroristov. Ráno som sa zobudil unavenejší, ako som si líhal. Ale musel som vstať, olejová škvrna na neďalekej ulici na mňa už čakala.

Po nečakanom páde na strmej mokrej ceste som zostal otrasený, aj keď sa mi nič vážne nestalo. Teraz čo? Mám fotiť na mobil? Kúpiť nový fotoaparát? Ale aký? Napadlo mi, že istanbulska časť knihy bude bez mojich fotografií, iba pohľadnice, účty a historické grafiky. Stále sa mi vracal ten moment pádu. Zišli sa tu všetky zlé veci. Nezobral som si z hotela taštičku na foťák. Išli sme v daždi tam, kam sme nechceli. Zišiel som z chodníka na cestu. Kvôli zablatenému kľúču som vysunul celý objektív. Utieral som si ruky od blata. Súčasne som sa obzeral, či niekde neuvidím nešťastné múzeum. Ja blbec, deň blbec. A vôbec. Pani Gabika je milá osoba, ponúkla mi duchovnú útechu, moju nehodu nerozmazávala. Povedala, že zatiaľ bude fotiť na svoj tablet. O sto metrov nižšie sme objavili dom a na ňom nápis *Múzeum nevinnosti*. Celý bez seba som sa postavil pred vchod do múzea a pani Gabika ma tabletom odfotila. Uvedomoval som si, že som sa na ten okamih vopred nezvyčajne tešil. Mal som v pláne nafotiť, ako prichádzame a ja príjemne prekvapím ľudí pri vchode tým, že im podám knižku *Múzeum nevinnosti* otvorenú na strane 530, kde je vytlačená vstupenka. Oni nebudú veriť svojim očiam, že existuje aj slovenské vydanie a vznikne príjemná priateľská atmosféra. Lenže moja knižka so vstupenkou bola na hoteli a fotoaparát smrteľne zranený. Pani Gabika hovorí perfektne po turecky, takže sa jej podarilo vysvetliť, že ten bledý, zablatený, zmoknutý človek je slovenský spisovateľ a ona je pracovníčka slovenskej ambasády. Raz-dva vyčarila dve vstupenky. Dostali sme sa dnu zadarmo aj bez knižky, iba sme museli sľúbiť, že v interiéri nebudeme fotiť. Nikdy v živote sa mi žiaden sľub neplnil ľahšie. Bez fotoaparátu som sa mohol naplno venovať exponátom. Je to zvláštny priestor. V dvojposchodovom dome Orhanových rodičov sú nazbierané stovky dobových drobností. Hneď vo vstupnej hale je za sklom na stene zbierka cigaretových špakov z rokov 1977 až 1984, ktoré vtedy hrdina románu v dome vyfajčil. Sú tam vystavené rôzne kľúče, lotériové tikety, zaujímavovo tvarované kľučky, trojkolka a dokonca aj falošné zuby v pohári s vodou naliatou do troch štvrtín. Myslím si, že by som mal múzeum navštíviť ešte raz. Od toho pádu, zľaknutia a smútku som bol celkom prepnutý na núdzový program. Vysielal som márne prosby o pomoc. Tolko som si od tej

návštevy sľuboval. Tesne pred odchodom som si román pozorne prečítal ešte raz. Tešil som sa, že s knihou v ruke strávim v múzeu pol dňa. Nájdem všetky skryté aj neskryté významy, autorské kľučky a chytáky. A teraz mi väčšina mozgu riešila, čo s rozbitým fotoaparátom. Pani Gabika asi niečo ľuďom z múzea povedala, lebo sľúbili, že mi o pár dní pošlú zábery niektorých zaujímavých zákutí. Aj keď som nebol dosť dobre sústredený, zo všetkého najviac mi Múzeum nevinnosti pripomenulo byt mojej pratety, plný pascí minulosti. Chýbal iba vankúš s namaľovaným tureckým polmesiacom a mešitou. Pozeral som sa na exponáty a môj mozog ich stále prestrihával pohľadom na zamračenú oblohu, pocit voľného pádu a kotúlajúci sa odlomený objektív. Všetko, čo si z toho múzea nepamätám, už nikdy nezabudnem.

Zavolať som do Bratislavy, môjmu synovi Oliverovi, ktorý je rodinný expert na fotoaparáty. Chcel som vedieť, aký náhradný fotoaparát mám kúpiť. Rýchlo zo mňa vymámil, čo sa stalo a v akom stave je náš Olympus. Zistil diagnózu a určil terapiu. Buď kúp najlacnejší kompakť, alebo daj ten náš foťák opraviť. Tej možnosti som neveril, ale Oliver veľmi presvedčivo tvrdil, že v takom meste ako je Istanbul, dokážu opraviť všetko. Išli sme s pani Gabikou do štvrte, kde sú samé obchody s fotoaparátmi. Všetky značky, v každej cenovej úrovni. V predajni Olympusu sme trosky mojho fotoaparátu položili na pult a oni ich nezamietli do smetného koša, ale dali nám vizitku na servis. Bolo to hneď cez ulicu, v nákupnom centre. Bol som ako zamrznutý, striedali sa vo mne záblesky nádeje a priepasti sklamaní. Najprv som neveril, že pomoc nájdeme, teraz som si vysnil perfektný značkový servis Olympusu, kde technici v bielych plášťoch opravujú na počkanie aj magnetickú rezonanciu. Naša adresa bola na prvom poschodí. Medzi obchodom s plastovými hadicami a predajňou kachličiek. Jedna holá miestnosť, tri na tri metre. V kúte zaspatá dievčina s telefónom a pri dverách stolík. Ani nie stolík, ale pultík. Na ňom chaoticky rozhádzané časti fotoaparátov a obyčajná stolná lampa. Za nami vošiel majiteľ, šedivý chlapík v kockovanej košeli. Mal tie okuliare, ktoré sa stále šmýkajú z nosa. Vypočul si pani Gabiku a bez nadšenia, ale aj bez odporu, si pozrel zvyšky môjho



fotoaparátu. Malým šróbovákikom pobabral ovísajúce kontakty. Krútil hlavou a celkom zbytočne k sebe k sebe priložil odlomený objektív a telo aparátu. Nakoniec vyslovil odborný posudok: „Uvidíme, čo sa dá robiť.“ Chcel som vedieť dokedy. Povedal, že do večera. Veľmi som mu neveril. Išli sme s pani Gabikou na obhliadku nádhernej tajomnej podzemnej Yerebtanskej cisterny. Bola postavená v 5. storočí. V obrovskom podzemnom priestore sa vo vodnej hladine zrkadlí 336 stĺpov z byzantských čias. Bol som ešte stále uväznený vo svojom páde ako mucha v jantári. Ale ocenil som krásu obrovskej mramorovej hlavy medúzy, ktorá ako stavebný materiál podopiera jeden stĺp. Ešteže tam ponúkali žartovné fotenie v kostýme sultána. Obliekli ma do fialového pláštá, na hlavu mi posadili biele čudo a s akýmsi vyfintným škriatkom som sa fotil a rehotal. A s nami všetci ostatní návštevníci. Na chvíľu mi to vrátilo náladu, ale z toho, ako som chodil a fotil mobilom, som sa prepadol na dno depresie. Mal som chuť sa ihneď vrátiť domov.

Šedivý muž v skromnom servise prekvapil. O pol piatej popoludní sme sa vrátili a fotoaparát bol hotový. Poškodené telo opravil, objektív musel dať nový. Cena: bankomatovou kartou tristo, v hotovosti iba dvestopäťdesiat eur. Ale čo tam po peniazoch, hlavne, že som držal v ruke fotoaparát presne taký, ako tesne pred tým, než som spadol na zadok. Istanbul, usmievaj sa, vyletí vtáčik!

V roku 1966 prišiel do našich kín film *Dobrodruh z Istanbulu* s Horstom Bucholtzom a Silviou Kosciniovou. Hertz Bucholtz bol nemecký herec, ktorý sa uplatnil ako medzinárodná filmová hviezda. Hral jedného zo *Siedmych statočných* a už to stačilo v kinematografii na nesmrteľnosť. *Dobrodruh z Istanbulu* je francúzsko-španielsky film. Režiroval ho Antonio Isasi-Isasmendi. Ten film bol absolútny trhák, plný klasických akcií, naháňačiek a vtipných hlášok. Ale hlavné je, že v tom filme sa Istanbul prezentuje ako dobrodružné bohaté veľkomesto, v ktorom sa dá zažiť to isté ako v Bangkoku, alebo v Rio de Janeiro. Keď sa o niekom potom v Československu povedalo, že je dobrodruh z Istanbulu, bolo to veľké uznanie. Svetom už desaťročia blúdi pesnička, ktorá sa volá *Istanbul, not Constantinopol*. Mám ju rád, naspievalo ju v rôz-

ných verziách dvadsať rôznych interpretov a jej text je o tom, že toto mesto je Istanbul, predtým bývalo Constantinopol, ale už nie je. Spieva sa na melódiu šlágra *Hotel Ritz*, ktorej ja nikdy neviem odolať. Ale dôležitá je tá myšlienka. Kam sa podel Constantinopol? Slávne srdce Rímskej a neskôr Východorímskej ríše. Konštantínopol si dal postaviť cisár Konštantín a mesto bolo vystavané v rekordnom čase, v rozmedzí rokov 324 až 330. Cisár tu dal postaviť obrovské fórum s názvom Augusteón. Blízko bol aj hipodrómu, obrovský štadión, kde sa zmestilo toľko ľudí, ako do Kolosea a Circa Maxima dohromady. V strede hipodrómu sa nachádzal staroegyptský obelisk faraóna Thutmoseho III. Pri ňom som teraz na lavičke jedol skvelý kebab v placke a pozoroval som Japoncov, ako nám tú našu osmanskú históriu závidia. Kde je Konštantínopol, kam sa to mesto podelo? Je to tá istá otázka, ktorú si kladieme v Egypte aj v Grécku. Kde sú tí starí Gréci, kde sú staviteľia pyramíd? Vymreli, odišli, uniesli ich mimozemšťania? Nie, sú tam kde boli, iba splynuli. Istanbul má 21 miliónov obyvateľov a z jedného konca na druhý to môže byť aj sto kilometrov. Ale tie rozmery idú do výšky, do hĺbky, do minulosti a do všetkých strán. Toto bol pupok sveta. Osmanská ríša existovala v rokoch 1281 až 1923, zahrňovala oblasti Malej Ázie, Balkánu, Čiernomoria, Blízkeho a Stredného východu a severnej Afriky. V roku 1453 sultán Mehmed II. rozvrátil Byzantskú ríšu dobytím Konštantínopolu, z ktorého urobil svoje hlavné mesto pod menom Istanbul. V 16. storočí, za panovania sultána Sulejmana I. Nádherného zaberala ríša územie Bulharska, Srbska, Valašska a časť Uhorska. Jej rozloha bola viac ako 11 955 000 km<sup>2</sup>. Až na okraje tej ríše som nedoviedel, ale to, čo sa mi vošlo do očí, stačilo. Istanbul – bomba. Stalo sa mi to, čo zriedkakedy. To mesto ma držalo v hrsti.

Do Istanbulu som išiel so zámerom navštíviť všetko, čo súvisí so Sulejmanom I. Nádherným a jeho láskou Roxelanou. Mal som v pláne zájsť aj do Tureckého rozhlasu a televízie s neodolateľnou skratkou TRT. A, samozrejme, by som privítal čokoľvek zaujímavé, čo sa po ceste vyskytne. Po príchode do cudzieho mesta mám vo zvyku zastaviť sa, aby duša dobehla telo. Niekedy to trvá hodinu, inokedy pol dňa a niekedy

aj tri dni. Nevieť celkom opísať ten stav, ale je to niečo, ako keď nevy-  
ladíte rádio a miešajú sa do seba dve stanice. Vtedy vo mne bojujú dve  
nutkania. Túžba už aj vyraziť do terénu a začať nasávať ako čmeliak na  
rozkvitnutej lúke. A vedomie, že je nevyhnutné počkať a nastaviť sa  
na požadované vlnenie. Ideálne je nájsť si v starom meste zabehnutú  
kaviareň, sadnúť si pred ňu, popíjať čaj, alebo kávičku a sledovať cvrkot.  
Ale teraz som prišiel v neprijemnom počasí, aké domáci nepamätajú.  
Keď neviem, ako ďalej, kúpim si v prvý deň vyhliadkovú jazdu auto-  
busom po meste. Tým nič nepokazím. Sedím, takmer nič nevnímam,  
ale mám dobrý pocit, že som nepremárnil deň na hotelovej izbe. Kúpiť  
si *sightseeing tour* je to najlepšie a najhoršie, čo sa dá podniknúť. Lebo  
v mestách, kde je doprava znesiteľná, by bolo múdrejšie chodiť po cen-  
tre peši. Na modrých a červených autobusoch boli lákavé ponuky. Hlá-  
sili: *Ojedinelá obhliadka, ktorá spája dva kontinenty. Z Európy do Ázie.*  
A k tomu optimistický slogan *Hop on, hop off!* Čo znamenalo, že mô-  
žete po meste ľubovoľne vystupovať a znova nastupovať. Väčšinu času  
sme strávili v totálne upchatej doprave v centre mesta. A pretože vodič  
musel dodržiavať harmonogram, tak čas stratený na svetelných kri-  
žovatkách doháňal, kde sa dalo. Takže okolo všetkých pamiatok sme  
prefrčali, aby sme o chvíľu znova uviazli medzi taxíkmi a ďalšími vy-  
hliadkovými autobusmi. Mne to bolo takmer jedno. Vôbec som nemal  
v úmysle robiť *Hop on, hop off!* Iba som krmil hlušinou zlé svedomie.  
Ale pri tých dlhých čakaniach po meste som mal čas si všimnúť, ako je  
Istanbul krásne upravený. Všade premyslené záhony kvetov a čisto tak,  
že ma pri pomyslení na Bratislavu fackala hanba. Z Istanbulu v každom  
okamihu tryskala energia, život, pohoda, radosť. Mal som na ušiach  
slúchadlá, striedavo som v angličtine a v ruštine počúval informácie  
sprievodcov, ale myslou som bol ešte doma. Porovnával som kohosi  
umenie spravovať dvadsaťmiliónový kolos a totálnu bezradosť tých,  
čo majú na starosti Bratislavu. Našťastie v polovičke obhliadky moja  
meškajúca duša dobehla telo a ja som sa mohol vydať do spleti istan-  
bulských uličiek. Celkom dobre mi padlo chvíľu nebyť v tom nešťast-  
nom zdevastovanom hlavnom meste Slovenska. Turci vpadli na Poni-  
ky? A kto teraz porobil tú hrôzu s Bratislavou?

Archeologické múzeum v Istanbule je prvotriedne. Jeho zakladateľom a prvým riaditeľom bol Osman Hamdí a múzeum je otvorené od roku 1891, takže aj to, čo bolo vtedy nové, je teraz už starožitnosť. V nádhernom priestore sú vystavené úžasné veci, ako pergamonská Alexandrova busta, socha eféba z Trallu, grécke a rímske sochy zo Sidónu, z Magnézie a Tróje. Najslávnejší je sarkofág Alexandra Veľkého. Najmä kvôli nemu sem väčšina návštevníkov prichádza. Aj keď je to zakázané, ukradomky si sarkofág fotia mobilmi. Chcú si ukradnúť aspoň pár molekúl energie, ktorú dodnes vyžaruje legenda muža, ktorý sa po jednom významnom víťazstve rozplakal. Keď sa ho spýtali, prečo plače, povedal, že preto, lebo už nemá čo dobyť, už si podmanil celý svet. Alexandrov sarkofág je nádherný, vyrobený zo vzácneho pentelického mramoru. Zobrazuje armádu macedonského kráľa v boji s Peržanmi. Alexander na koni má prilbu v tvare hlavy nemejského leva, symbol dedičstva po Herkulesovi. Druhá strana majstrovsky zobrazuje lov na levy. Sarkofág však má jednu chybu. Nie je Alexandrov. Bol vyrobený pre kráľa Abdalonymosa zo Sidónu. Lenže to vám nikto neprezradí, lebo Alexander Veľký je silná marketingová značka a kráľ Abdalonymos by neprilákal do múzea ani nohu. Ja som o tej finte vedel, ale aj tak som sa do múzea vybral. Sľúbil som to môjmu múdremu kamarátovi Eugenovi Gindlovi. Ten tam nikdy nebol, ale počul, že Osman Hamdí zhromaždil najfajnovšie kúsky z antiky a treba ich vidieť. Eugen, som rád, že si ma tam poslal. Ibaže ja nie som ten správny návštevník. Mňa sarkofágy a mramorové torzá s odlomenými nosmi nudia. Nedokážem s tým nič spraviť. Vy sa mnou nenechajte odradiť. Až budete v Istanbule, zjazdite si do Archeologického múzea. Zabudnite, že ten sarkofág nie je Alexandra Veľkého, a vychutnajte si antické skvosty. Pri obhliadke archeologických vykopávok mi napadlo, že každý má ísť tam, kam patrí. Múdri a vzdelanci ráno do múzeí a galérií a večer do divadla. A takí ako ja, ráno na trh a večer do krčmy. A cez obed do reštaurácie.

Vojenské múzeum som navštíviť nechcel. Vôbec som netušil, že existuje. Pri návrate z centra na hotel som sa previezol o dve zastávky a vystúpil som na neznámom mieste. Lavé koleno ma varovalo, že končí. V meste